

Teoriark animasjon nr. 5: Vanskelige avveininger - årsmøtedisposisjonerⁱ

Samvirkeforetak vs. investoreide foretak. Stabilitet vs. dynamikk

Det kan være utfordrende både for aksjeeiere i investor-eide foretak og medlemmer (eiere) i samvirkeforetak å bestemme hvor mye som skal holdes tilbake og hvor mye som skal tas ut som utbytte eller etterbetaling. Mye er likt mellom de to selskapsformene, men noe er forskjellig. Mens samvirke bidrar til stabilitet, åpner investor-eide foretak for mer dynamikk.

Dersom eierne av et investor-eid selskap ser at de kan få bedre avkastning på kapitalen i andre bransjer eller land, kan de bestemme seg for å selge virksomheten til høystbydende eller styre mot avvikling ved å ta ut så store utbytter at selskapet etter hvert tappes for all egenkapital. Eierne har også anledning til å slakte foretaket gjennom å selge ut eiendelene bit for bit til høystbydende.

Dersom styret i et investoreid foretak ønsker å ekspandere, investere i nye anlegg eller produktutvikling, kan de invitere eierne eller andre investorer til å skyte inn mer kapital i selskapet gjennom såkalte aksjeemisjoner. Investor-eide selskap kan derfor lett både tappes for kapital, men også tilføres ny kapital.

Det er vanlig praksis i norske landbrukssamvirker at mesteparten av den kapitalen som holdes tilbake i foretaket, avsettes til kollektiv kapital. Storparten av egenkapitalen i mange landbrukssamvirker er dermed kollektivt eid og innelåst i selskapet.

Samvirkeloven

Et samvirkeforetak har kun lov til å betale utbytte eller etterbetaling til eierne dersom virksomheten drives med overskudd (§ 27). Det er altså ikke mulig å overføre midler til eierne av samvirkeforetak under løpende drift ved å tære på den kollektivt eide egenkapitalen.

Ved en eventuell oppløsning av et samvirke, er hovedregelen i samvirkeloven at medlemmene får utbetalt deres andel av den individualiserte kapitalen, dvs. andelsinnskudd og eventuelt innestående på medlemskapitalkonti. Dette forutsetter at det er midler tilgjengelig i selskapet etter at alle kreditorer har fått utbetalt deres tilgodehavender. Resterende midler – den kollektive kapitalen – skal i henhold til samvirkeloven disponeres til «samvirkeformål eller allmennyttige formål» (§ 135).

Oppløsning av et samvirke krever normalt 2/3 flertall på årsmøtet, men vedtektene kan stille strengere krav (§ 127).

Samvirkeloven åpner for at samvirker *kan* vedtektsfeste at også den (gjenværende) kollektive kapitalen ved oppløsning utbetales til eierne. Slike vedtektsendringer krever at 4/5 av medlemmene gir sin tilslutning. Stiftelsestilsynet må dessuten vurdere om det er saklig grunn for en slik vedtektsendring (§ 135(6)).

Samvirkeformen bidrar på denne måten til et stabilt eierskap i samvirkeforetakene. Midler som akkumuleres over tid som kollektiv kapital, forblir i selskapet. De kan ikke (lett) overføres til eierne og omdisponeres til andre formål.

Det kan på den annen side være krevende for et samvirkeforetak å sørge for at egenkapitalen økes raskt nok til å realisere attraktive investeringer, for eksempel i produktutvikling og modernisering av produksjonsapparatet. Et for lavt investeringsnivå kan bety svekket konkurransekraft og dårligere avkastning og betingelser for framtidige eiere av samvirkeforetaket.

Andelsinnskuddene i samvirkeforetak er ikke omsettbare. Dersom andelskapitalen skal økes, må alle medlemmene bidra. Vedtak om å skjerpe plikten til å gjøre innskudd i foretaket krever imidlertid 4/5 av avgitte stemmer på et årsmøte (§ 54(2)). Det kan være vanskelig å få tilstrekkelig oppslutning på årsmøtet om at alle må betale inn økte andelsinnskudd for å sikre økt tilførsel av egenkapital.

Mange samvirkeforetak vil dermed i all hovedsak basere seg på å styrke egenkapitalen ved å holde tilbake i foretaket hele eller deler av de årlige overskudd. For at dette skal monne, må for det første foretaket drives med solide overskudd og for det andre må et flertall av representantene på årsmøtene være enige om at en vesentlig del av overskuddene skal holdes tilbake i selskapet i stedet for å utbetales som utbytte i form av etterbetaling eller renter på andelsinnskudd.

HUSK:

Dersom et samvirkeforetak som opererer i et konkurransemarked, oppnår svake resultater over flere år, med påfølgende svekkelse av egenkapitalen og økt rente på lånt kapital, kan det være krevende å få eierne med på tiltak som kan bringe foretaket ut av den negative sirkelen.

ⁱ Animasjonen er laget av Lars Tothammer (lars@tothammer.com) basert på manus utarbeidet av Sigurd Rysstad og Nils Sanne ved Senter for samvirkeforskning, NMBU